

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Економіка підприємства» складена відповідно до освітньо-професійної програми Менеджмент підприємства спеціальності 073 «Менеджмент»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процеси та методи вивчення теорії й практики господарювання, формування та використання виробничого потенціалу, взаємодії всіх видів ресурсів, організації й ефективності господарської та інших видів діяльності підприємства.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «Економіка підприємства» – нормативна дисципліна циклу професійної підготовки, тісно пов'язана з дисциплінами: «Економічна теорія», «Історія економіки та економічної думки», «Маркетинг», «Статистика», «Фінанси, гроші та кредит», «Управління персоналом», «Управління витратами», «Потенціал і розвиток підприємства», «Стратегія підприємства».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Економіка підприємства» є формування у здобувачів вищої освіти сучасного економічного мислення і системи спеціальних знань про базові поняття щодо господарсько-фінансової діяльності підприємства, змісту її окремих напрямів та їх взаємозв'язку, системи показників, що її характеризують.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Економіка підприємства» є вивчення підприємства як суб'єкту господарювання та основних напрямів його господарсько-фінансової діяльності; методологічних та методичних засад планування діяльності підприємства; формування програми виробництва продукції та її реалізації, визначення виробничої потужності підприємства; складових ресурсного потенціалу підприємства та шляхів його ефективного використання; теоретичних засад формування й використання трудових ресурсів підприємства та системи їх матеріального стимулювання, методичних підходів до їх аналізу та планування; теоретичних засад формування та використання майнових ресурсів (активів) підприємства, методичних підходів до їх аналізу та планування; теоретичних засад формування фінансових ресурсів (капіталу) підприємства, методичних підходів до їх аналізу та планування; механізмів формування економічних результатів господарсько-фінансової діяльності підприємства; оцінки ефективності господарської діяльності та шляхів її підвищення; сутності фінансового стану підприємства, його складових та методів оцінки; конкурентоспроможності підприємства та методів її оцінки; механізму розвитку підприємства, запобігання кризових явищ та банкрутства; забезпечення економічної безпеки підприємства.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності:

- **загальні:** здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між соціально-економічними явищами та процесами; здатність здійснювати усну і письмову комунікацію професійного спрямування державною та іноземною мовами.

- **фахові:** здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту.

1.4. Програмні результати навчання:

- демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень;
- вміти виявляти, структурувати проблеми організації та надавати консультаційні послуги;

- проявляти навички організації власної діяльності, діяльності підлеглих та організації в цілому (офісу);

- ідентифікувати ризики та проявляти навички антикризового управління.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин 4 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Теорії підприємств і основи підприємництва

Предмет та об'єкт дослідження курсу «економіка підприємства». Методи дослідження в економіці підприємства.

Поняття підприємства. Характеристика підприємства як юридичної особи. Напрями діяльності підприємства. Підприємство з виробничо-технічної, організаційної, соціальної, економічної, інформаційної, екологічної, адміністративно-правової точок зору.

Структуризація підприємства. Організаційна структура підприємства. Структура управління підприємства.

Сутність підприємництва як форми господарювання підприємств. Ознаки підприємництва. Принципи підприємництва. Суб'єкти підприємництва.

Тема 2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Види підприємств залежно від форм власності. Види підприємств залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду. Види підприємств залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу. Види підприємств залежно від правового статусу та форми господарювання. Види підприємств за територіальним підпорядкуванням. Види підприємств залежно від структури виробництва.

Класифікація господарських товариств. Особливості функціонування акціонерних товариств. Особливості функціонування товариств з обмеженою відповідальністю. Особливості функціонування товариств з додатковою відповідальністю. Особливості функціонування повних товариств. Особливості функціонування командитних товариств.

Підприємства колективної власності. Фермерське господарство. Орендне підприємство. Державне унітарне підприємство. Державне комерційне підприємство. Казенні підприємства. Комунальне унітарне підприємство.

Державне (комунальне) господарське об'єднання. Асоціація. Корпорація. Консорціум. Концерн. Інші форми об'єднань підприємств.

Тема 3. Структура та управління підприємством

Організація управління. Елементи системи управління. Апарат управління підприємством. Механізм управління підприємством. Принципи управління підприємством. Функції управління підприємством. Функцій управління виробництвом продукції. Методи управління підприємством. Зв'язки елементів структури управління.

Лінійна структура управління підприємством. Лінійно-штабна структура управління підприємством. Функціональна структура управління підприємством. Дивізійна структура управління підприємством. Матрична структура управління підприємством. Множинна структура управління підприємством.

Тема 4. Ринок і продукція

Сутність та функції ринку. Ринок чистої конкуренції. Ринок монополістичної конкуренції. Олігополістичний ринок. Ринок чистої монополії. Умови, необхідні для здійснення обміну. Суб'єкти товарного ринку. Організаційно-економічні умови функціонування товарного ринку. Чинники, що визначають роль товарного ринку.

Інфраструктура товарних ринків. Функції інфраструктури товарного ринку. Елементи інфраструктури товарного ринку.

Загальна характеристика, систематизація та методи вимірювання продукції, що виробляє та реалізує підприємство. Поняття «номенклатура» та «асортимент» продукції, що виробляється, «товарна», «валова», «чиста», «реалізована продукція», «валовий оборот підприємства». Характеристика видів продукції. Товарна політика підприємства і механізм її здійснення.

Формування асортименту товарів та управління ним. Розробка товарної марки та здійснення її правової охорони.

Тема 5. Планування діяльності підприємства

Сутність планування та плану. Основні принципи планування. Основні види планів

підприємства. Перспективне планування. Середньостроковий план. Поточне планування. Директивні плани. Індикативні плани. Сутність стратегії діяльності підприємства. Основні завдання формування стратегії підприємства. Послідовність розробки стратегічного плану підприємства. Розділи стратегічного плану підприємства.

Стратегія виживання. Стратегія стабілізації. Стратегія розвитку (росту). Стратегії концентрованого росту. Стратегії інтегрованого розвитку. Стратегії диверсифікації діяльності. Стратегії перегрупування сил з метою підвищення ефективності.

Розділи тактичних планів підприємства. Складові оперативного планування підприємства. Задачі оперативного планування.

Система планів економічного та соціального розвитку підприємства. Соціально-трудова проблеми. Завдання плану соціального розвитку колективу. Методи складання планів соціального розвитку.

Тема 6. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Сутність понять «трудова ресурси» та «персонал підприємства». Основні завдання управління трудовими ресурсами на підприємстві. Структура персоналу підприємства. Показники наявності та руху персоналу. Кадрова політика підприємства. Продуктивність праці та класифікація чинників, що на неї впливають.

Сутність, функції та принципи заробітної плати. Форми та системи оплати праці. Державне регулювання мінімальної заробітної плати та її вплив на рівень ставок і окладів окремих працівників. Форми мотивації праці робітників. Форми та системи преміювання на підприємстві. Методи планування фонду оплати праці. Методика нормування витрат праці на підприємстві. Методичні інструменти аналізу чисельності працівників та фонду оплати праці підприємства. Поняття «гнучкого тарифу». Форми додаткової заробітної плати, особливості їх застосування на підприємствах з різними формами власності.

Зміст плану з праці та порядок його розробки. Планування потреб підприємства у трудових ресурсах. Штатний розклад, його призначення та порядок складання.

Тема 7. Капітал підприємства

Сутність та види капіталу. Сутність авансованого та власного капіталу підприємства. Поняття та класифікація основних засобів. Фізичне та моральне зношення основних засобів. Показники економічної ефективності використання основних засобів. Функціональна роль матеріально-речових елементів основних виробничих фондів. Методика визначення суми амортизації основних фондів. Відтворення основних засобів підприємства, умови та форми здійснення.

Сутність, склад та структура оборотних засобів. Показники ефективності використання оборотних засобів.

Нематеріальні ресурси і активи підприємства. Вимоги до документального оформлення нематеріальних активів. Ефект від використання нематеріальних активів.

Тема 8. Інвестиції та інноваційна діяльність

Сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. Мета та завдання інвестиційної діяльності. Об'єкти та суб'єкти інвестиційної діяльності. Реальні інвестиції. Фінансові інвестиції. Напрями фінансових інвестицій підприємства. Прямі та непрямі інвестиції. Приватні та державні інвестиції. Іноземні інвестиції.

Виробничі інвестиції (капітальні вкладення). Відтворювальна та технологічна структура капітальних вкладень. Класифікація капітальних вкладень за призначенням, за способом здійснення будівельно-монтажних робіт, за джерелами фінансування, за формою власності.

Абсолютна та порівняльна ефективність капітальних вкладень.

Сутність та види інновацій. Локальні та глобальні інновації. Інноваційний продукт. Вимоги до інноваційної продукції.

Технопарк. Технополіс. Бізнес-інкубатор. Венчурні (ризикові) підприємства.

Інноваційні процеси та джерела їх формування. Стадії інноваційного процесу. Логічні форми інноваційного процесу.

Сутність інноваційної діяльності, суб'єкти й об'єкти.

Види ефективності інноваційної діяльності. Сумарний економічний ефект від реалізації інноваційної діяльності. Вартісна оцінка результатів від впровадження інноваційних проектів.

Сутність науково-технічного прогресу. Еволюційна форма НТП. Революційна форма НТП. Науково-технічна революція (НТР). Ряд особливостей НТР.

Технічний напрям НТП. Технологічний напрям НТП. Агрохімічний напрям НТП. Біологічний напрям НТП. Організаційно-економічний напрям НТП.

Оцінка економічної ефективності НТП.

Тема 9. Техніко-технологічна база і виробнича потужність підприємства

Поняття та характеристика техніко-технологічної бази виробництва. Технічний розвиток виробництва.

Поняття, види та чинники формування виробничої потужності підприємства. Методичні принципи розрахунку виробничої потужності підприємства. Використання виробничої потужності підприємства. Інформаційна база та послідовність розрахунку виробничої потужності підприємства. Взаємозв'язок виробничої потужності та пропускної спроможності підприємства. Чинники, що впливають на ефективне використання виробничої потужності підприємства. Фонд часу обладнання та методика його визначення. Визначення та аналіз динамічних показників виробничої потужності підприємства.

Тема 10. Організація виробництва і забезпечення якості продукції

Формування виробничого процесу та його структура. Види виробничих процесів. Принципи організації виробничих процесів. Види спеціалізації на підприємстві. Одиначне виробництво. Серійне виробництво. Масове виробництво. Порівняльна характеристика типів виробництва. Характеристика робочих місць згідно з типом виробництва.

Методи організації виробництва. Потокове виробництво. Потокові лінії. Умови запровадження потокового виробництва.

Виробничий цикл та його структура.

Показники якості продукції. Методи визначення якості продукції. Стандартизація та сертифікація продукції.

Тема 11. Витрати на виробництво та реалізацію продукції

Загальна характеристика витрат підприємства та їх класифікація. Поняття собівартості продукції. Індивідуальна собівартість. Галузева собівартість. Нормативна собівартість. Планова собівартість продукції. Фактична собівартість. Кошторисна собівартість. Цехова собівартість.

Планування собівартості продукції. Статті та елементи калькуляції собівартості продукції. Методи калькулювання собівартості продукції. Методика визначення собівартості сільськогосподарської продукції. Склад витрат виробництва та обігу, що включаються у собівартість продукції. Витрати, що не включаються у собівартість продукції.

Системи та методи внутрішнього контролю за поточними витратами. Кошторис витрат витрат виробництва: поняття, склад та методика складання. Шляхи зниження собівартості сільськогосподарської продукції.

Тема 12. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Система оцінки обсягів продукції. Поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності підприємства.

Доходи підприємства в системі економічних показників його діяльності. Класифікація доходів підприємства. Механізм формування доходів від операційної діяльності. Цінова політика як чинник формування його доходів від реалізації продукції: сутність та етапи розроблення. Аналіз напрямів забезпечення ефективної цінової політики. Характеристика ціноутворюючих чинників.

Планування доходів підприємства: поняття, завдання, етапи, методи. Особливості формування доходів від операційної діяльності в аграрному виробництві. Поняття та класифікація ре зервів зростання доходів підприємства.

Сутність, функції та значення прибутку. Джерела утворення прибутку та його розподіл. Механізм формування та використання чистого прибутку підприємства у взаємозв'язку з

основними видами його діяльності. Методичні інструменти та послідовність аналізу прибутку підприємства.

Тема 13. Розвиток підприємства: сучасні моделі, трансформація та реструктуризація

Поняття «розвиток»; його роль, місце і значення в господарській діяльності. Основні форми розвитку підприємств. Концепції та сучасні моделі розвитку підприємств.

Сутнісна характеристика та організаційні форми трансформації підприємств (організацій) та об'єднань. Методичний інструментарій аналізу процесів розвитку на підприємстві. Методичні підходи до визначення ефективності трансформації господарюючих суб'єктів.

Реструктуризація підприємств. Оперативна реструктуризація. Стратегічна реструктуризація. Часткова реструктуризація. Управлінська реструктуризація. Технічна реструктуризація. Організаційно-правова реструктуризація. Фінансова реструктуризація. Варіанти виконання реструктуризації.

Тема 14. Економічна безпека та антикризова діяльність підприємства

Характеристика економічної безпеки та фактори впливу на економічну безпеку підприємства. Стратегія забезпечення економічної безпеки підприємства.

Поняття про банкрутство підприємства. Види банкрутства підприємства. Фінансово-економічні передумови та наслідки виникнення ситуації банкрутства. Основні етапи порушення справи про банкрутство підприємства. Правові засади регулювання банкрутства підприємств в Україні.

Санація суб'єктів господарювання. Цілі та форми санації. Класифікація санаційних заходів. Державна підтримка підприємствам в ході санації.

Загальна характеристика процесу ліквідації збанкрутілого суб'єкта господарювання. Особливості ліквідації підприємств. Форми ліквідації підприємств.

3. Рекомендована література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [підруч.] В.Г. Андрійчук. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : [підруч.] / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
3. Бойчик І. М. Економіка підприємств: навч. посіб. – [2-ге вид., доп. і перероб.] / І.М. Бойчик. – К. : Атіка, 2007. – 528 с.
4. Гетьман О.О. Економіка підприємства: [навч. посіб.] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К., Центр навчальної літератури, 2006. – 488 с.
5. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства: навч. посіб. / Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погрішук Б. В. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.
6. Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос [та ін.]. – К. : Знання, 2010. – 463 с.
7. Захарченко В. І. Економіка підприємства: навч. посіб. / В. І. Захарченко, О. В. Балахонова, М. М. Меркулов. – Львів : Магнолія 2006, 2014. – 300 с.
8. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств: підручник / О. О. Непочатенко. – К. : ЦУЛ, 2013. – 504 с.
9. Петрович М.Й. Економіка і фінанси підприємства : підручник / Й. М. Петрович, Л. М. Прокопишин-Рашкевич. – Львів : Магнолія 2006, 2014. – 406 с.
10. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / І. В. Сіменко. – К. : Ліра-К, 2013. – 384 с.
11. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: [посіб.] / Р.А. Слав'юк. – К.: ЦУЛ, 2002. – 199 с.
12. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2003. – 432 с.
13. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: [підруч.] / О.С. Філімоненков. – К.: Ельга,

2002. – 368 с.

14. Шваб Л. І. Економіка підприємства: [навч. посіб.] / Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2007. – 568 с.

15. Шпак Н. О. Економічна стабільність суб'єктів господарювання в умовах хаотичного розвитку національної економіки України : навч. посіб. / Н. О. Шпак, О. В. Пирог. – К. : Ліра-К, 2015. – 288 с.

16. Яркіна Н. М. Економіка підприємства : навч. посіб. / Н. М. Яркіна – Київ: Ліра-К, 2015. – 498 с.

17. Ярошевич Н. Б. Підприємництво і менеджмент навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич. – К. : Ліра-К, 2014. – 408 с.

Укладач: Демиденко Л.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства